

L'altra cara de Vietnam

El simpatitzant, Viet Thanh Nguyen. Empúries (traducció de Mercè Santaulària)

La novel·la *El simpatitzant*, de Viet Thanh Nguyen (Ban Me Thuot, Vietnam, 1971), adopta la forma de la confessió, és a dir, que incorpora la plasticitat de la ficció, la formalitat de l'estil epistolar i les trampes morals de la introspecció. El rerefons del llibre és la guerra que la majoria dels consumidors de cultura occidental coneixem més que qualsevol de les que s'han lliurat als nostres països, és a dir, la de Vietnam, un dels mites més poderosos generats pel cinema, i un exemple que les guerres no sempre les escriuen els qui les guanyen, ja que no és gens fàcil accedir a la visió vietnamita. Fins i tot els films crítics amb la invasió nord-americana amb prou feines cedeixen la paraula als nadius ni hi apareixen les seves raons, sinó que es limiten a presentar-los des de lluny, ferotges i incomprensibles com els indis de les primers pel·lícules de l'Oest.

Tots hem vist les imatges de la fugida en helicòpter des del terrat de l'ambaixada americana de Saigon. *El simpatitzant* ens explica què va succeir als vietnamites que es van quedar a la ciutat, i també com van viure els refugiats que van aconseguir arribar a Califòrnia (com l'autor quan tenia tres anys). Entre el milió de vietnamites que havien col·laborat amb els nord-americans, el sentiment predominant va ser de traïció, ja que van haver de patir tant els abusos militars dels invasors com les revenges internes que van venir després.

Un narrador bastard

L'autor se serveix d'una prosa lenta i captivadora, rica en detalls i en paradoxes, escassa en diàlegs i en punts i a part. El narrador és un espia comunista que treballa com a oficial per a un general pro-americà, i que fantasieja sovint sobre la relació entre l'espionatge i la seva condició de bastard, ja que, mig vietnamita, mig americà, té el do de saber observar la realitat des dels dos bàndols. (Precisament el mes passat comentàvem en aquestes pàgines *L'enviada especial*, de Jean Echenoz, una altra novel·la sobre espionatge ambientada a l'Àsia oriental. Al capdavant, la sensació que té el protagonista d'*El simpatitzant* no és aire diferent de la d'un escriptor que viu tant la seva pròpia vida com la del personatge que ha creat.) El protagonista de la novel·la de Viet Thanh Nguyen, per molt que la seva mare li repetís que el fet de provenir de dues ètnies no el convertia en la meitat de res sinó en el doble de tot, tendeix a sentir-se fora de lloc, conviu amb l'insomni, i ni tan sols pot escriure un diari personal per por que algú detecti el seu doble joc. Si bé, parafrasejant Emerson, considera que "la coherència és el follet de les ments estretes", no pot evitar considerar els enemics com a companys i viceversa. Justament de les simpaties que sent pels enemics amb qui conviu durant anys prové el títol del llibre.

És habitual que les ficcions transcorrin en escenaris successius, en cadascun dels quals el protagonista estableix diferents relacions que ajuden els lectors a conèixer el

seu caràcter. Mentre que en les ficcions *mainstream*, els escenaris tendeixen a ser les capitals d'Estat, i especialment els monuments més emblemàtics de cadascuna, *El simpatitzant* ens presenta tot d'espais peculiars que no solen aparèixer als llibres ni a les pantalles.

Del Saigon que el 1975 cau en mans del Viet Cong passem –després d'una espera tensa a l'aeroport- a l'illa de Guam, on es concentren els refugiats que es disposen a abandonar el país. Una vegada a Los Angeles, constatem que els vietnamites viuen en el passat i en el present alhora, en el seu país i en el que els acull, no sempre amb els braços oberts: el narrador constata que els Estats Units no són un Estat del benestar, sinó un Estat del somni. Vegem com l'autor veu l'optimisme amb un dels múltiples símls que són una de les seves marques d'estil: “L'omnipresent narcòtic americà, l'optimisme, amb un flux interminable brollava en un doll continu pel pensament americà i netejava els grafitis de la desesperació, la ràbia, l'odi i el nihilisme que hi guixaven cada ni els buscabregues negres de l'inconscient.” A Los Angeles neixen grups vietnamites d'ajuda mútua, germanats de suport als refugiats, exèrcits secrets que es disposen a reconquistar Saigon. A vegades cal matar algú per protegir-se, i llavors el fantasma del mort s'incorpora a l'insomni.

Llavors l'espia té l'oportunitat de participar en una pel·lícula sobre la guerra del Vietnam que es roda a Filipines, amb la qual cosa accedim a la visió vietnamita d'una experiència molt semblant a la d'*Apocalypse now*: una pel·lícula sobre una guerra lliurada en un país on no accedim al punt de vista de cap ciutadà del país, i on ni tal sols els crits són autèntics. Consternat, l'espia constata que en l'imaginari nord-americà els vietnamites no poden representar-se a si mateixos, sinó tan sols als prejudicis que s'ha fet el director, molt preocupat –això sí- per la fidelitat dels escenaris. De fet, la fidelitat és tan elevada que l'espia reconstitueix la tomba de la seva mare al cementiri vietnamita construït pel departament d'atrezzo, on té lloc una de les escenes més impactants del llibre.

Presó i tortura

De retorn als Estats Units, l'espia participa en una expedició militar que –tan mal organitzada com la de Bahía Cochinos- des de Tailàndia pretén entrar a Laos i d'allà arribar a Vietnam. En el curs d'aquesta operació, l'espia cau en mans de l'exèrcit vietnamita, que no el tracta com a un dels seus sinó que el sotmet a presó i a tortura a causa de les simpaties que ha mostrat envers els seus enemics capitalistes. Com diu ell mateix, “havia dut la màscara massa temps”. Retrobem aquí personatges que recorden els que va incorporar Orwell a *1984*, com ara l'antic amic que li causa un dolor insuportable perquè vol restituir-lo al bàndol correcte. Com que tota la novel·la barreja acció i digressió, aquí el lector troba material sobre la fredor revolucionària, sobre les dificultats que té l'espia a l'hora de ser sincer, sobre la impossibilitat de la innocència. En el nou Vietnam, els revolucionaris tenen por d'ells mateixos, i l'antiga avantguarda

s'ha convertit en una rereguarda despòtica. En definitiva, qui es vanta de lluitar per la llibertat i la independència és qui combat amb més passió la llibertat i la independència.

Més enllà dels fets narrats, *El simpatitzant* ofereix una colla de troballes estilístiques o conceptuals: els paràgrafs extrets del llibre apòcrif *El comunisme asiàtic i l'estil oriental de destrucció*, l'oda al peu que el protagonista dedica a l'extremitat que el tortura, les citacions de Benjamin Franklin sobre la conveniència de les amants madures, els components metafísics de la tortura, o els rastres que va deixar el napalm a la cara del torturador.

La línia argumental d'*El simpatitzant* m'ha recordat una pel·lícula de Rainer Werner Fassbinder de 1974 (a les acaballes de la guerra del Vietnam, doncs), que en castellà es va titular *Todos nos llamamos Ali*. En aquell film, un emigrant marroquí topa amb els prejudicis racials dels ciutadans de Munic, però la dialèctica es completa quan acaba comportant-se com els xenòfobs esperaven. Semblantment reflexiona el narrador d'*El simpatitzant*: “Abans que guanyessin els comunistes, els estrangers ens tractaven injustament, ens tenien aterrits i ens humiliaven. Ara és la nostra pròpia gent que ens tracten injustament, ens tenen aterrits i ens humilien. Suposo que és una millora.”

El simpatitzant, la primera novel·la de Viet Thanh Nguyen, va obtenir el premi Pulitzer de l'any passat. En la discreta versió de Mercè Santaulària, ni tan sols sembla una traducció.

Vicenç Pagès Jordà